

PAPER DETAILS

TITLE: Çanakkale Savaşlarına Farklı Bir Yaklaşım: Coğrafi Bilgi Sistemlerinde Gelibolu 1915 Ayhan

Sağlam Sebnem Düzgün

AUTHORS: Nurunnisa USUL

PAGES: 117-132

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45036>

ÇANAKKALE SAVAŞLARINA FARKLI BİR YAKLAŞIM: COĞRAFI BİLGİ SİSTEMLERİNDE GELİBOLU 1915

Ayhan Sağlam^{*}, Şebnem Düzgün^{**}, Nuriinnisa Usul^{***}

Bu çalışmada, Çanakkale Savaşları için Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin kullanımına ilişkin temel bir uygulama yapılmıştır. Coğrafi Bilgi Sistemleri hakkında kısaca bilgi vermek konunun ve bu çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için gereklidir. Toplanan bilgilerin çeşitli düzenlemeler sonucunda daha kolay ve daha verimli kullanılabilir hale getirilmesi için oluşturulan sistemler bilgi sistemi olarak tanımlanabilir¹. Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin bilgi sistemlerinden farkı; sistemin değişik nesnelere ait öznelilik bilgilerine ilave olarak konum bilgilerini de içermesidir. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), mekansal kökenli bilgilerin (grafik ve öznitelik) bilgisayar ortamında toplanması, girilmesi, saklanması, sorgulanması, mekansal analizlerinin yapılması, görüntülenmesi ve farklı formatlarda çıktı alınması için oluşturulan bir bilgi sistemidir.² Şekil 1'de Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin temel fonksiyonları gösterilmiştir. Bu fonksiyonlar:

- Sayısal veri entegrasyonu: Bu fonksiyon ile grafik veriler, tablosal veriler ve görüntü verileri (hava fotoğrafı, uydu görüntüsü vb.) eşzamanlı olarak ekranda görülüp farklı işlemler için kullanılabilmektedir. Bu çalışmada, harita bilgileri, şehirlere ait bilgiler ve çarpışmalara ait krokiler eşzamanlı olarak kullanılmıştır.

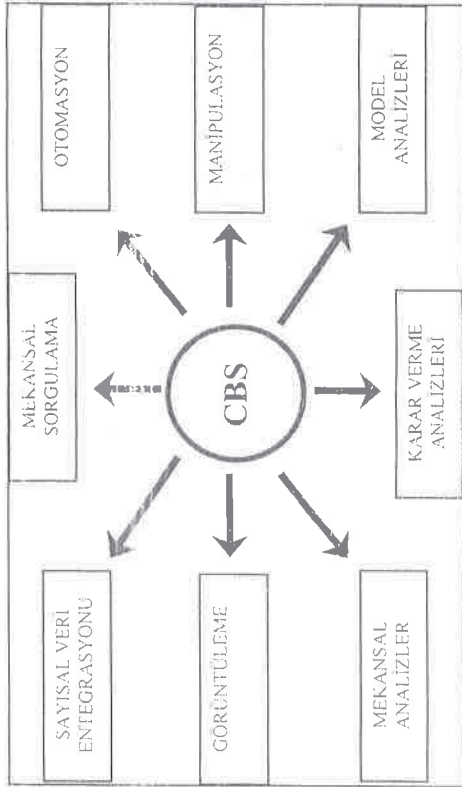
^{*} Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

^{**} Yrd. Doç. Dr., ODTÜ Jeodezi ve Coğrafi Bilgi Teknolojileri Anabilim Dalı

^{***} Doç. Dr., ODTÜ İnşaat Mühendisliği Bölümü

¹ Yomraloğlu, T., Coğrafi Bilgi Sistemleri: Temel kavramlar ve Uygulamalar, Seçil Ofset, İstanbul, 2000.

² Aronoff, S., Geographic Information Systems : A Management Perspective, WDL Publications, Kanada, 1991

Şekil 1. Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin temel fonksiyonları ³

- Mekansal sorgulama: Grafik bilgiden öznetelik bilgisini ve öznetelik bilgilerinden grafik bilgisini uygulamak mümkündür. Türkiye haritası üzerinde seçilen bir il üzerinden o ilden gelip Çanakkale'de şehit olan askerlerin bilgileri veya şehit bilgisinden şehitin geldiği ilin Türkiye haritasındaki yeri görülebilmesi bu çalışmadaki mekansal sorgulamalara örnektir.
- Otomasyon: Harita üzerinde yapılacak çizim ve ölçü işlemlerinin kolaylıkla ve hızlı bir şekilde yapılabilmesi CBS'nin fonksiyonlarından biridir. Sözelimi harita üzerinde yerleri gösterilen iki birlik arasındaki mesafe hızlı bir şekilde belirlenebilmektedir.
- Görüntüleme: Bu fonksiyon kullanılarak, öznetelik ve grafik bilgilerine ses, görüntü ve istatistiksel grafikler gibi çeşitli gösterimlerin eklenmesi ve görselliğin artırılması mümkündür.
- Manipülasyon: Eldeki konumsal verilere yenilerinin eklenmesi, silinmesi, güncellenmesi ve benzeri işlemler CBS ile hızlı ve doğru bir şekilde yapılabilmektedir. CBS'nin bu fonksiyonu kullanılarak birliklerin yerlerindeki değişimler harita üzerine işlenmiştir.

- Mekansal analizler: Mevcut grafik ve öznetelik verileri kullanılarak amaca göre yeni bilgiler üretilip bunların değerlendirilmesi ve yorumlanması mekansal analiz fonksiyonları ile mümkündür. Toplar için yapılan menzil analizleri ve yakınlık analizleri bu çalışmada yapılan mekansal analizler arasında sayılabilir.
- Karar verme analizleri: Çok çeşitli ve büyük boyutlardaki verilerin birleştirilmesi, düzenlenmesi, istatistiksel modellerinin oluşturulması ile ileriye dönük tahminler daha doğru ve planlamalar daha sağlıklı yapılabilmektedir.
- Model analizleri: Bu fonksiyon kapsamında yapılabilecekler arasında ağ analizleri ve sayısal arazi modeli oluşturulması sayılabilir. Bu çalışmada, sayısal arazi modeli eşyükseklik eğrilerinden faydalanılarak oluşturulmuş ve birlikler ve toplar için görüş alanları belirlenmiştir.

Tarihimize önemli bir yeri olan ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarını etkileyen en kritik savaşlardan biri Çanakkale Savaşları'dır. Aradan geçen zaman Çanakkale Savaşları'nın önemini azaltmamış, aksine artmasına neden olmuştur. Bilgisayar teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte CBS'nin yaygın halde kullanılabilir olması, Çanakkale Savaşları'nın değişik bir perspektif ile incelenerek savaşın sonuçlarının Türk ve Dünya tarihine etkilerini farklı bir şekilde ortaya koyması bakımından önemlidir.

Çanakkale Savaşları'na ait bilgiler, yer, kişi ve donanım ilişkili ayrıntıların da eklenmesiyle çok büyük boyutlara ulaşmaktadır. Dolayısıyla, bu bilgilerin tamamını içeren, savaş sonucunu etkileyen faktörlerle çeşitli yer ve kişi sorgulamalarının da yapılabileceği büyük ölçekte bir çalışma ancak CBS ile yapılabilir. Bu çalışma ile Çanakkale Savaşları'na ait sözel ve sayısal veriler coğrafi konumları ile birleştirilmiştir. Böylece grafik ve öznetelik bilgilerin aynı anda karşılaştırılması, görüntülenmesi ve analiz edilmesi imkanlarına kavuşulmuştur. Bu analizler aynı zamanda yakın tarihimizle ilgili olarak öne sürülen çeşitli tartışmalara ışık tutabilecektir. Bu araştırma kapsamında yapılan analiz sonuçlarından yola çıkılarak, ulusal ve uluslararası sosyo-politik sonuçların günümüze yansımaları değerlendirilebilecektir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar birçok alanda kullanılabilir. Sözelimi, savaşların bilgisayar ortamında daha görsel hale gelmesi tarihçiler ve eğitimciler için faydalı olacaktır. Şehitlere ait çeşitli istatistik verilerin elde edilmesi, yaş, rütbe gibi dağılımların bulunması sosyologlar açısından önemlidir. Strateji uzmanları, savaş arkeologları ve silahlı kuvvetlerin de bu çalışma sonuçlarından faydalanacakları düşünülmektedir. Tüm bunların yanında, bu çalışma çok sayıda şehit yakınının kendi şehitlerine ait

bilgilere rahatlıkla ulaşabilmesi için bir temel oluşturacaktır. Ayrıca, bu çalışma çok farklı alanlardan birçok araştırmacının ve şehit yakınının faydalanabileceği, aynı zamanda Türk tarihinde çok önemli bir dönüm noktası olan Çanakkale Savaşları'nı konu alması sebebiyle tüm Türk halkının ilgisini çekecek örnek bir çalışma olacaktır.

Bu çalışmanın kapsamı:

1. Arazi yapısı ile savaşa katılan Türk ve yabancı kuvvetlerin coğrafi konumlarının etkileşiminin belirlenmesi: Doğal kaynaklara yakınlık, görüş alanı, eğim gibi kriterler kullanılarak birliklerin konumlarının uygun olup olmadığı belirlenmiştir.
2. Mekan-kişi-zaman eşleştirmelerinin yapılması: Çeşitli yazılı kaynaklarda yer alan şehitlere, komutanlara ve mekanlara ait bilgiler harita üzerinde işaretlenerek tüm bilgilerin harita üzerinde eş zamanlı görülebilmesi ve analiz yapılabilmesi sağlanmıştır. Bu eşleştirmeler zaman kısıtlaması nedeni ile sadece Conkbayırı Savaşları (6 - 10 Ağustos 1915), 2. Kırte Harbi (6 - 8 Mayıs 1915), Arıburnu ve deniz savaşları (18 Mart 1915) için ele alınmıştır.
3. Çanakkale şehitlerimize ait bilgileri içeren veri tabanının oluşturulması: Şehitlere ait bilgiler için bir standart belirlenmiş ve yer bilgileri birbiri ile uyumlu hale getirilmiştir. Sözelimi Harbi, "Kırte Harbi"nde, "Kırte"de" vb. yazılışlarla farklı biçimde yer almaktadır. Bu bilgilerin bilgisayar ortamında sorgulanabilir olması için standart hale getirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple Kırte bölgesine ait tüm kayıtlar "Kırte" şeklinde değiştirilmiştir. Aynı işlem tüm kayıtlara uygulanmıştır. Bunların yanında ölüm tarihlerinde de bazı yanlışlıklar tespit edilmiştir. Sözelimi ölüm tarihi "29 Şubat 1915" olarak yer alan çok sayıda (229 adet) kayıt bulunmaktadır. Fakat 1915 yılı Şubat ayı 28 gündür. Bu şekildeki kayıtların 28 Şubat veya 1 Mart olarak değiştirilmesi gerekmektedir. Bu kayıtların tamamı bu çalışma için "28 Şubat 1915" olarak değiştirilmiştir. Bunların dışında "30 Şubat", "31 Haziran" ve "31 Eylül" vb. tarihler de ölüm tarihi olarak kayıtlarda yer

⁴ Milli Savunma Bakanlığı, Şehitlerimiz, 5. cilt, Kozan Ofset, Ankara, 1998

almaktadır. Bu yanlışlıklar da veri tabanında yukarıda anlatıldığı gibi düzeltilmeye çalışılmıştır.

4. Şehitlerin çeşitli kriterlere göre dağılımının belirlenmesi: Şehitlerin yaş, rütbe, ölüm yeri gibi kriterlere göre dağılımı, Türkiye sınırları için üretilen tematik haritalar yardımıyla belirlenmiştir. CBS'de kullanılabilecek nitelikte tüm Osmanlı İmparatorluğu sınırlarını gösteren bir harita elde edilememiştir. Bu nedenle, bugünkü Türkiye sınırları dışından gelip Çanakkale'de şehit olan askerlerin dağılımlarını gösteren tematik haritalar üretilmemiştir.

Bu çalışmada kullanılan mekansal ve sözel veriler ile ilave bilgiler şunlardır:

- Mekansal Veriler: Bunlar savaş alanlarına ait eski ve yeni haritalar ve krokilerden oluşmaktadır. Kullanılan haritalar arasında 1/5000 ölçekli Şevki Paşa haritaları⁵ (43 pafta olup çarpışmalarda da kullanılan haritalardır), 1/25.000 ölçekli sayısal haritalar⁶ ve 1/50.000 ölçekli topoğrafik haritalar⁷ olarak sayılabilir. Bu haritalar kullanılarak ağaçlık alanlar, yollar, su kaynakları (derele ve su kuyuları), önemli yerler ve telgraf hatlarının yerleri belirlenmiştir. Ayrıca yarımadaının sayısal yükseklik modeli bu haritalar yardımıyla oluşturulmuştur. Bunlara ek olarak farklı çarpışmalar (18 Mart Deniz Savaşı⁸, 2. Kırte⁹, Arıburnu¹⁰ ve Conkbayırı¹¹) için topoların ve birliklerin çarpışma anındaki konumlarını gösteren krokiler kullanılarak çeşitli mekansal analizler yapılmıştır.
- Sözel veriler: Deniz savaşı ile ilgili olarak top menzillerini gösteren çizelgelerden faydalanılmıştır¹². Şehitlere ait bilgiler Milli

⁵ ATASE Başkanlığı Arşivi.

⁶ Harita Genel Komutanlığı.

⁷ Milli Kütüphane.

⁸ Milli Savunma Bakanlığı, 1DH'nde Türk Harbi, V. Cilt 1, 2, 3'üncü kitapların özetlenmiş Tarihi, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1998, s.274 - 282.

⁹ Milli Savunma Bakanlığı, 1DH'nde Türk Harbi, V. Cilt 1, 2, 3'üncü kitapların özetlenmiş Tarihi, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1998, s.310 - 312.

¹⁰ Milli Savunma Bakanlığı, 1DH'nde Türk Harbi, V. Cilt 1, 2, 3'üncü kitapların özetlenmiş Tarihi, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1998, s.285 - 294.

¹¹ Conk, C., Çanakkale Conkbayırı Savaşları, Ankara, 1959, Krok 1 - 7.

¹² Milli Savunma Bakanlığı, 1DH'nde Türk Harbi, V. Cilt 1'nci kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1993, Çizelge 6.

Savunma Bakanlığı'nın¹³ 5 ciltlik yayından alınmıştır. Bu kaynakta yer alan şehit bilgileri 23 sütundan oluşmaktadır. Şehit askerlere ait kimlik bilgilerinin yanısıra; birlik bilgileri, doğum yılı, ölüm tarihi ve yeri bu kaynaktan alınan bilgiler arasındadır. Bu bilgiler her ciltten el ile girilerek sayısal hale getirilmiştir ve sonra da gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Birlik komutanlarına ait veriler Görgülü'den¹⁴ elde edilmiştir. Bu bilgiler çarpışma ve tarih olarak ayrılmış olduğu için üzerinde çalışılan çarpışmada görev yapan komutanların isimleri belirlenebilmiştir. Ancak komutan isimleri genel olarak alay komutanı veya bölük komutanı seviyesindedir.

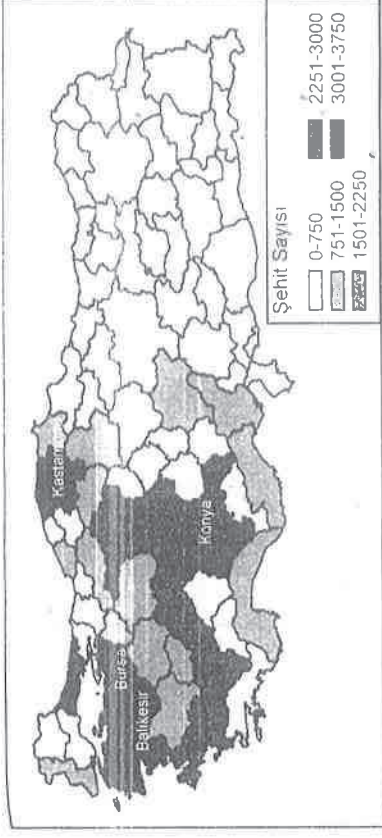
- İlave bilgiler: illere göre şehit sayıları, toplum menzillerine ait değerler sayısal veriler arasında sayılabilir.

Bu veriler kullanılarak CBS yardımı ile aşağıdaki bilgiler üretilmiştir.

1. Tematik haritalar: Çanakkale Savaşları'nda şehit düşenlerin geldikleri şehirlere göre Türkiye üzerindeki dağılımının belirlenmesi amacı ile Çanakkale şehitlerinin illere dağılımını gösterir haritalar elde edilmiştir (Şekil 2).

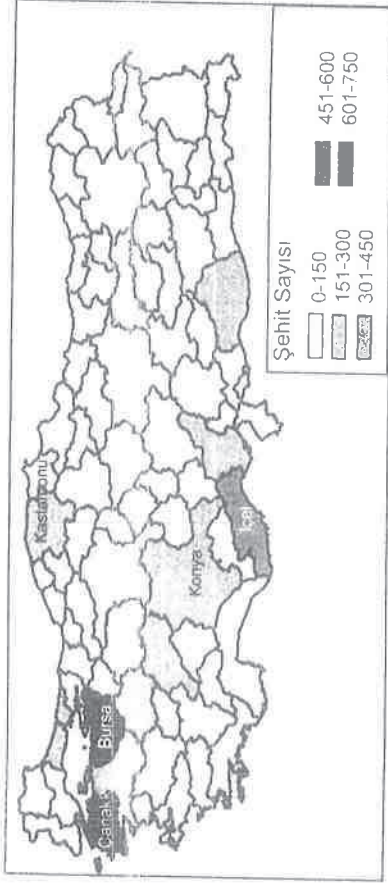
¹³ a.g.e

¹⁴ Görgülü, İ., On Yıllık Harbin Kadrosu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993, s.62 – 100.

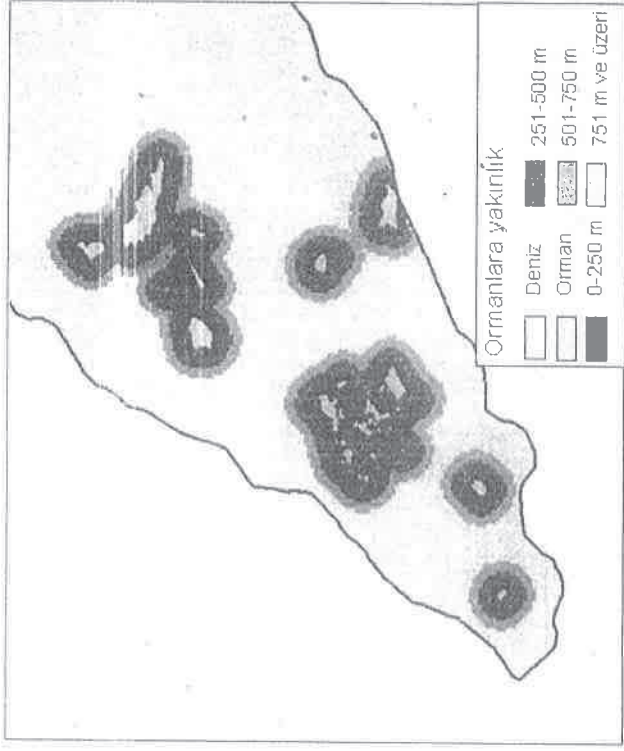
Şekil 2. Çanakkale şehidi sayısının illere göre dağılımı

Ayrıca bu çalışmada ele alınan Kırte, Arıburnu ve Conkbayırı savaşlarında şehit olanların, daha çok hangi illerden olduğunu gösteren haritalar da elde edilmiştir. Savaşlar sırasında ölüm yerlerine göre şehitlerin illere dağılımı da belirlenmiştir. Şekil 3'de Arıburnu'nda şehit olanların Türkiye'deki dağılımı görülmektedir. Bu dağılım kulllanılarak farklı illerden gelen askerlerin daha çok nerelerde şehit düştükleri kolaylıkla belirlenebilir.

Şekil 3. Arıburnu'nda şehit olan asker sayısının illere göre dağılımı

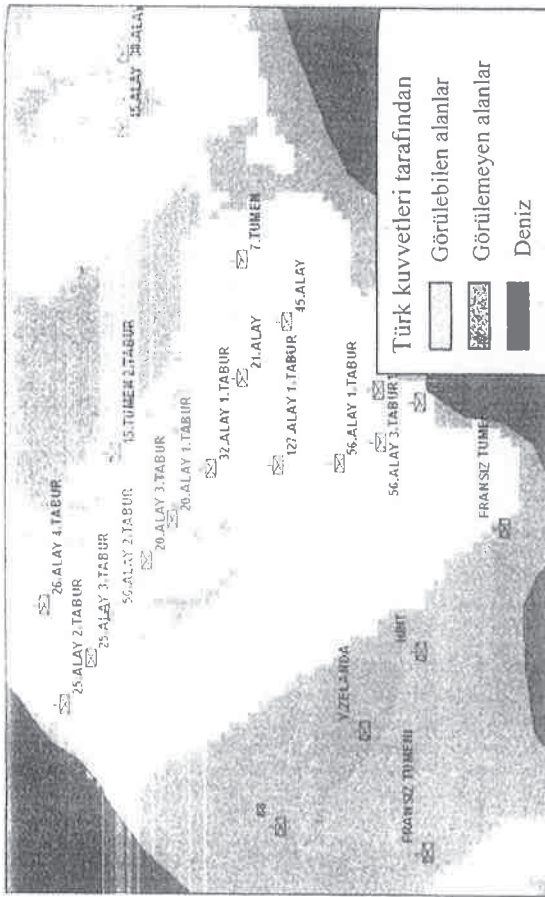
2. Yakınlık haritaları (su kaynakları, yollar, ormanlar, önemli yerler ve toprak için): Çeşitli kaynaklara olan belirli mesafeleri gösteren haritalar yakınlık haritalarıdır. Bu çalışmada, su kaynaklarına yakınlığın su ihtiyacının karşılanması, yollara yakınlığın birlik ve malzemelerin hızlı nakledilmesi ve topraklara yakınlığın menzilde olup olmama açısından önemli olduğu kabul edilmiştir. Şekil 4'te ormanlık alanlara yakınlık gösterilmiştir. Şekildeki haritada ormanlık alanlara 250 m, 500 m, 750 m ve daha uzak alanlar gösterilmiştir. Bu mesafeler varsayımsal olarak seçilmiştir. Bu haritalar farklı amaçlar ve farklı kullanıcılar için mesafeler değiştirilerek yeniden üretilebilir. Bu çalışmada üretilen yakınlık haritaları stratejik alanlar, yığınak alanları, güvenli bölgelerin tespiti için uygun alanların belirlenmesinde kullanılmıştır.

Şekil 4. Ormanlık alanlara yakınlık haritası

3. Görülebilir alan haritaları (toplar ve birlikler için): Bu haritalar belli bir noktadan yükseklik farkları göz önüne alındığında görülebilir alanları gösteren haritalardır. Birliklerin ve malzemelerin hareketlerinin görülmemesinin sağlanması için uygun yolların saptanması ve uygun gözetleme noktalarının belirlenmesi için kullanılmıştır. Şekil 5'de Türk kuvvetlerince görülebilir alanlar gösterilmiştir. Şekildeki haritadan elde edilen sonuca göre İtilaf kuvvetleri, Türk kuvvetlerinin görüş alanı dışında kalmaktadır. Bu haritalar İtilaf kuvvetlerinin görebildiği alanların ve yüksek tepelerden görülebilen alanların belirlenmesinde de kullanılabilir.

adı ve il bilgilerinin sorgulanması veya tam tersi olarak il bilgisinden ölüm yeri bilgisinin sorgulanması (Şekil 6).

Şekil 5. Görülebilen alan haritası

4. Eğim haritaları: Asker ve cephanenin hızlı bir şekilde hareketi için eğimin sınırlayıcı bir unsur olduğu kabul edilmiştir. Bu doğrultuda örnek olarak bir eğim değeri belirlenmiştir (%10 gibi). Eğimi, bu değerden fazla olan arazi kesimlerinin birliklerin nakledilmesi açısından uygun olmadığı varsayılmıştır. Farklı amaçlar için uygun eğim değeri değişebilmektedir. Bu çalışmada belirlenen değerler yapılabileceklerin gösterilmesi açısından seçilmiştir. Farklı kullanıcılar tarafından farklı değerlerin belirlenmesi ve ilgili değere göre eğimi uygun alanların seçilmesi mümkündür.

5. Bakı haritaları: Yükseltilerin baktığı yönü gösteren haritalardır. Bu çalışmada üretilmiş, fakat kullanılmamıştır. Yağış olan tarihlerdeki çarpmalar için kullanılabileceği düşünülmüştür.

Bu veriler kullanılarak CBS ortamında şu analizler yapılmıştır:

1. Sorgulamalar
- Mekansal:
- a) Ölüm yeri bilgisinden Şehit'e ait kimlik, birlik ve askerlik şubesi

126

DOB	IL	AD	S	NO	B	ADI	ADI	SINIF	ROUTER	D	YIL	ILCE	KOD	DIKUM	TA	OLUM	TASK	SUBSE
1185	1982	1185	1982	307	WEHMET	MURAT	MURAT	9/24/82	ER	1201	1201	1201	4/22/1982	1201	1201	1201	1201	1201
1186	1982	1186	1982	413	WEHMET	MUSTAFA	MUSTAFA	9/24/82	ER	1206	1206	1206	3/24/1982	1206	1206	1206	1206	1206
1195	1982	1195	1982	442	OSHAN	MUSTAFA	MUSTAFA	9/24/82	ER	1294	1294	1294	10/25/1982	1294	1294	1294	1294	1294

Şekil 6. Ölüm yeri - Şehit bilgileri - Memleket ilişkisi

Şekilde gösterildiği gibi harita üzerinden Uşak ili seçilerek bu iliden şehit olan askerlerin bilgilerine ulaşılabilmektedir. Buradan seçilen Mehmet oğlu Mustafa isimli şehitin ölüm yeri olan Kırte'nin Gelibolu Yarımadası üzerindeki yeri ise doğrudan harita üzerinde görülebilmektedir. Bunun tersi yani ölüm yeri harita üzerinden seçilerek de şehit ve il bilgilerine ulaşılabılır.

- b) Yerlerine göre toplara ait bilgilerin sorgulanması
- c) Birlik yerlerinden birlik bilgilerinin sorgulanması
- Mekansal ve öznitelik birlikte:
- a) İl bilgisinden şehit sayısı ve şehite ait kimlik, birlik ve askerlik şubesi adı ve ölüm yeri bilgilerinin sorgulanması (Şekil 7). Uşak iline ait bilgi üzerinden bu ilden şehit olan askerlere ait sıra numarası listesine ulaşılabilmektedir. Sıra numarası ile seçilen herhangi bir şehite ait bilgiler sorgulanabilmektedir.

Layers: <Top-most layer>	
ADA_AMA_USA_1	Location: [29 308355 38 688578]
Field	Value
1581	1605
1303	64
1353	USAK
1353	976
1318	K
1596	0
1570	0
1460	60
1144	185
1468	3
1609	12
1144	ALİ İYİM OĞULLARINDAN
1605	MUSTAFA
1144	EMİN
1144	ER
1196	1314
966	MERKEZ
970	GÜRE
993	AKTAS
915	OLUM TARİHİ 7/15/1917
922	OLUM YERİ ÇANAKKALE MERKEZ HASTAHANESİ
1003	ASK SUBE ESME
817	ÖZEL BRÜK
1093	LISTE CAN ŞEHİT
0.747484	LISTE ŞEHİT_TOT
	LISTE Oran

Şekil 7. Şehidin Çanakkale Cephesi'ne geldiği il bilgisinden şehit bilgilerinin sorgulanması

- Şehit sıra numarası bilgisinden şehide ait kimlik, birlik ve askerlik şubesi adı ve ölüm yeri bilgilerinin sorgulanması
- Birlik seçilerek komutan adının sorgulanması

- Öznitelik

Bu sorgulama, sadece tablosal veya sözel bilgilerin sorgulanmasını içermektedir.

- Menzillerine göre topların sorgulanması
- Birlik adlarının sorgulanması

- Mekansal Analizler

- Toplar için menzil analizleri
- Çeşitli nesnelere (su kaynakları, yollar, ağaçlık alanlar, ıtlıf kuvvetleri) yakınlık analizleri
- Stratejik noktalar ve her iki taraf birlikleri için görülebilirlik analizleri

Çeşitli nesnelere yakınlık (doğal kaynaklar ve birlikler için), görülebilen alanlar (toplar ve birlikler için) ve eğim haritalarına göre herbiri için örnek olmak üzere belirlenen kriterlere uygun alanlar bulunmuştur. Tüm bu şartların hepsinin birlikte uygun olduğu alanları bulmak için elde edilen bilgilerin birleştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla elde edilen herbir haritadaki uygun alanlara, önemlerine göre değişik sayısal ağırlık değerleri verilmiştir. Bu değerler herbir alan için eşit veya farklı olarak belirlenebilir. Elde edilen su kaynaklarına, ormanlık alanlara, yollara, önemli yerlere yakın alanların tümüne aynı değer verilebileceği gibi farklı değerler de verilebilir. Sözelimi birliklerin yanında yeterli kadar su taşıdığı kabul edildiği takdirde su kaynaklarına yakın alanlar için daha düşük bir değer seçilebilir.

Çeşitli doğal kaynaklara yakın alanlar daha büyük değerler alırken, ıtlıf kuvvetlerine yakın alanlar küçük ağırlık değerleri alabilir. Bunun yanında ıtlıf kuvvetleri tarafından görülebilen alanlara 0 (sıfır) katsayısının, görülemeyen alanlara ise büyük katsayıların verilmesi mümkündür. Belirlenen bu katsayılar kolaylıkla değiştirilebilmektedir. Bu sayede farklı kullanıcılar kendi amaçlarına uygun haritaları kullanarak, kendi belirledikleri katsayılarla ihtiyaçlarına uygun yeni haritalar oluşturabilmektedir. Bu çalışmada belirlenen katsayılar kullanılarak önemli çarpışmalar sırasında farklı amaçlar için (stratejik önemi olan noktalar, uygun yığınak noktaları vb.) uygun alanlar belirlenmiştir. Belirlenen uygun yığınak alanlarının özellikleri; su kaynaklarına, önemli yerlere, yollara, ormanlık alanlara yakın, ıtlıf kuvvetlerinden uzak ve ıtlıf kuvvetlerinin görüş alanı dışında olması olarak sıralanabilir. Bu alanların belirlenmesi ile çarpışmalar sırasında kullanılan alanlarla, belirlenen alanların uyumunun karşılaştırılması ve strateji uzmanları tarafından yorumlanması mümkün hale gelmiştir.

Bu çalışma halen devam etmekte olan bir araştırmanın şu ana kadar tamamlanan kısımlarını içermektedir. Araştırma sonuçlandırıldığında beklenen yararların bir kısmı aşağıda verilmiştir:

- Bu araştırma coğrafyanın tarih ile etkileşimini inceleyerek konuyla ilgili pek çok araştırmaya öncülük edecektir. Ayrıca Çanakkale Savaşları'nın ulusal ve uluslararası sosyo-politik, ekonomik, coğrafi ve siyasi sonuçlarının günümüze yansımalarının değerlendirilmesinde, bu araştırmadan elde edilen analiz sonuçları kullanılabilecektir.

2. Tarih bilimine yeni bir bakış açısı getirilerek, tarihin teknolojinin araçlarından yararlanılarak farklı bir perspektifte ele alınmasına kaynaklık edecektir.

3. Ayrıca, ileride veri tabanının herkesin ulaşabileceği internet ortamına aktarılması mümkün olacaktır. Böylece şehit yakınlarının Çanakkale Savaşları'nda kaybettikleri yakınlarına ait bilgilere ulaşmaları kolaylaştırılacaktır. Oluşturulan CBS bölgeye gelen ziyaretçilerin kullanımına açılacak; bölgenin daha iyi tanıtılması sağlanabilecektir.

4. Şehitlerin eğitim durumlarına ait bilgiler elde edilebildiği takdirde, bu kayıtlara ilişkin sorgulamalar da yapılabilecek ve kaybedilen eğitimli insan sayısı belirlenebilecektir. Elde edilecek sonuçlara göre de kayıpların ülkemizin gelişme hızı üzerine etkisi daha sağlıklı şekilde belirlenebilecektir.

5. Kendi tarihimiz görsel olarak da ortaya çıkartılacak ve benzer konularda ülkemizde yapılacak projelere öncülük edecektir.

6. Bu çalışma tarihimizdeki önemli diğer savaşların teknoloji kullanılarak yeniden yorumlanması için örnek teşkil edecektir.

7. Önemli stratejik noktaların, kitabelerin, anıtların ve isimlerin belirlenmesindeki yanlışlıklar tespit edilebilecek ve tarihimizde önemli yeri olan Çanakkale Savaşları'nın geçtiği yerlerin sınırlarının tam olarak belirlenerek korunmasını sağlayacak çalışmalara temel hazırlanmış olacaktır.

8. Tarih biliminin daha görsel hale getirilmesi ile eğitimciler ve eğitim görenler açısından tarih konuları daha teknolojik bir şekilde incelenebilir, anlatılabilir ve ilgi çeker hale gelecektir.

Teşekkür

Çalışmamızda kaynak konusunda sağladıkları desteklerden dolayı M.S.B. Arşiv Müdürlüğü'ne, Harita Genel Komutanlığı'na, ATASE Başkanlığı'na, Milli Kütüphane Kitap Dışı Materyeller Şubesi personeline, çalışmanın şekillenmesi ve yönlendirilmesi konusunda yardımlarını esirgemeyen ODTÜ Tarih Bölüm Başkanı Prof. Dr. Seçil Akgün'e ve her konuda bizi destekleyen Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezine'ne ve özellikle Merkez Müdürü Prof. Dr. Ahmet Mete Tuncoku'na teşekkürlerimizi sunarız.

Referanslar:

- Aronoff, S., *Geographic Information Systems : A Management Perspective*, WDL Publications, Kanada, 1991
- ATASE Başkanlığı Arşivi.
- Conk, C., *Çanakkale Conkbayırı Savaşları*, Ankara, 1959, Krok 1 - 7.
- Görgülü, İ., *On Yıllık Harbin Kadrosu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993, s.62 - 100.
- Harita Genel Komutanlığı.
- Milli Kütüphane.
- Milli Savunma Bakanlığı, *IDH'nde Türk Harbi, V. Cilt 1'inci kitap*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1993, Çizelge 6.
- Milli Savunma Bakanlığı, *IDH'nde Türk Harbi, V. Cilt 1, 2, 3'üncü kitapların özetlenmiş tarihi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1998, s.274 - 282.
- Milli Savunma Bakanlığı, *IDH'nde Türk Harbi, V. Cilt 1, 2, 3'üncü kitapların özetlenmiş tarihi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1998, s.310 - 312.
- Milli Savunma Bakanlığı, *IDH'nde Türk Harbi, V. Cilt 1, 2, 3'üncü kitapların özetlenmiş tarihi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1998, s.285 - 294.
- Milli Savunma Bakanlığı, *Şehitlerimiz, 5 cilt*, Kozan Ofset, Ankara, 1998.
- Yomralıoğlu, T., *Coğrafi Bilgi Sistemleri: Temel kavramlar ve uygulamalar*, Seçil Ofset, İstanbul, 2000.

A Different Approach to Gallipoli Campaign: Gallipoli 1915 For Geographic Information Systems

In this study, a basic application of Geographic Information Systems (GIS) on the Gallipoli Campaign has been done, Giving brief information about GIS is necessary for a better understanding of this subject and study.

Geographic Information Systems (GIS) is a developed for collecting geographical data in computer environment, for entering, storing, analyzing, and displaying and getting outputs in different formats.

In our study we aimed to gather the adequate and detailed data on the Gallipoli Campaign in terms of location, personal data and logistics. Through which to analyze the factors those affected the results of war, several locations and personal information by using GIS. Throughout the analysis, attribute and graphic data belong to Gallipoli Campaign are combined with their location in computer environment. So, it is possible to compare graphic and attribute data simultaneously, visualize and analyze. At the same time, these analyses could be useful for pave the way for different arguments to be put forward about our recent history.

Scope of this study is:

Determining the interactivity between topography and geographic position of Turkish and the Entente forces:

Matching location-personal data-time:

Building a database which includes information about the Martyrs:

Determining distribution of Martyrs according to various criteria:

Graphic, attribute and additional data used in this study are written below.

Graphic data: These are the new and the old maps shown battlefields and sketches. One of the used old maps is 1/5000 scale maps. There are 43 piece paper maps which show the entire Gallipoli Peninsula. Other maps are 1/25000 scale digital new maps and 1/ 50000 scale old maps. By using these maps, locations of telegraph line, important locations, water resources, roads and forestry areas are determined. In addition, digital elevation model of peninsula is achieved using these maps. Furthermore, using sketches that show the positions of artillery, battleships and troops for different campaigns during the campaign, several spatial analyses are done.

Attribute data:

There are different attribute data such as chart which shown ranges of artillery, tables which shown information about Martyr's. Martyr information includes nickname, name, father's name, date of birth and 'death, troop's information, death location and recruiting office. 'Also, commanders name are taken into books.

Additional data:

Using these data with GIS, we gather the information as shown below. The maps used under this heading are Thematic maps, Proximity maps, Visibility maps, Slope maps, Aspect maps

Using these data, some analyses are done in GIS environment:

These are; Spatial, Attribute, Spatial and attribute together, Range analysis for artillery, Proximity analysis for different objects (water resources, roads, forests, troops), Visibility analysis for troops and strategic locations

ÇANAKKALE SAVAŞLARINDA KAYBEDİLEN EĞİTİM GÖRMÜŞ NESİLLER ÜZERİNE DÜŞÜNCELER VE ÖNERİLER

Osman KAFADAR*, Ahmet ESENKAYA**

GİRİŞ

Tarih araştırmalarında tarihsel olayların siyasal tarihi yanında, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarının özellikle ele alınması ihtiyacı, önem taşımaktadır. Günümüzde devletler arası siyasal ilişkiler, daha çok insan unsurunun öne çıktığı bir zeminde cereyan etmektedir. Bugün artık ilgi, Çanakkale Savaşlarının hangi cephesinde ne olduğuna değil, cephelerdeki insan manzaralarıdır. Bu tür bilgiler, yaklaşımın odağında insan unsuru olduğundan, savaşın sonuçları açısından daha önemlidir. Halbuki bu savaşların üzerinden 89 yıl geçmesine rağmen, savaşta kaybedilen (şehit, yaralı, kayıp v.b.) insanların kimliğine ait bilgilerin yetersizliği karşısında, hayretlere düşmemek mümkün değildir.

Tarihi yapan da yazan da insandır. Türkiye’de ise genellikle tarih ve araştırması deyince savaşlar, savaşlardaki orduların asker ve silah durumları, devletler arası siyasal ilişkiler gibi insan unsurunun genellikle ihmal edildiği bir yaklaşım ön plandadır. Bu durumun nedenleri üzerinde düşünmek bir ihtiyaçtır. Türkiye’de bir savaş sosyolojisi, savaş psikolojisi, savaş eğitim tarihi yoktur. Savaş felsefesi ise hiç yoktur. Tarihçiler genellikle sosyolojiden, psikolojiden, felsefeden habersiz olarak yetişmektedirler.

Çanakkale Savaşlarında savaşta kaybedilenlerle ilgili olarak çeşitli yorum ve değerlendirmeler yapılmış ve hâlâ da yapılmaktadır. Bu çalışmada, ilkin daha önce ortaya konmuş verilerin ve –maalesef hamasetten ileri gitmeyen ve genellikle hemen hiçbir araştırma ve bilimsel tutuma dayanmayan- görüşlerin kıymet dereceleri üzerinde durulacak, ikinci olarak Savaşta kaybedilen nesillerin eğitim durumları ile Savaş yıllarında eğitim kurumlarının durumu hakkında genel bir tablo verilmeye çalışılacak, en sonra da alanda yapılması gereken çalışmalar hakkında bazı önerilerde bulunulacaktır.

Konuya başlarken çok genel olarak kısaca Savaşın genel seyri verilmiştir. Peşinden Genelkurmay Başkanlığı kayıtları başta olmak üzere, savaş zayıyatının tespiti ve detaylandırılması yoluna gidilmiştir. Burada veri tabanı olarak

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi

** Öğr. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi